

ГЛОСАРІЙ. Трансцендентне явище, яке характеризується нетотожністю по відношенню до всіх видимих проявів і можливих визначень нашого світу. Апофатична теологія розглядає Глосарій як одну з невід'ємних ознак Абсолюту і вважає його феноменом, який може бути ідентифікований лише за окремими відображеннями в світі речей, та й то лише частково й дуже приблизно. Вважається, що Глосарій включає в себе насамперед матеріальні реалії, проте в деяких випадках його трактують і як божественний тезаурус, в якому існують усі письмові та усні тексти, які створив (чи створить) людський дух. Середньовічний теолог і містик Ансельм Тревіранус у своєму трактаті «Про містичний Глосарій Господа нашого Ісуса Христа» писав: «Часу в Глосарії не існує, як не існує його й для Господа; будучи знаряддям у Божій Руці, Глосарій містить у собі все, що було, є і буде коли-небудь у цьому грішному світі; дуже рідко буває так, що він дається нам у вигляді містичного об'явлення чи тих видінь, які бачить людина, котра опинилася перед лицем смерті».

На чорному морі чорний камінь лежить, на чорному камені чорний огонь горить, коло чорного огня чорний чоловік сидить, чорна шапка, чорна кошуля, чорні чоботи, чорне м'ясо

пече, чорним ганджаром крає. Їхав через чорне море святий Юр на білому коні на золотому сідлі. Бігло за ним троє вовків — білий, чорний і червоний. Білий камінь лизав, чорний землю глитав, червоний кров смоктав. Уздріли вони чорного чоловіка, стали його цькувати, стали його в чужу україну завертати.

Ти, чорний чоловіче, чоловічисько, чоловічище! Чи ти з землі, чи з-під землі, чи ти зо світа чи ти з-поза світа, чи ти турецький, чи ти німецький, чи ти жидовський, чи ти московський — я тебе виволаю, я тебе святим Юром і його вовками заклинаю. Йди собі, чорний чоловіче, в чужу україну! В чужій Україні єсть камінний город, в камінному городі єсть камінний майдан, а на камінному майдані єсть камінний шпиль. В камінному шпилі сидять біси, брати твої! Станеш їм, чорний чоловіче, слугувати, за люд хрещений станеш забувати, душі наші християнські не будеш більше погубляти...

Як була ото така сльотава зима, да було Різдво, да поз'їжджалася до нас рідня з усіх сіл — і дядько з дядиною, і тітка Олена з дівчатами, і баба Килина з Греблі, і Гордій, і Марко, і той Василь, що в тюрмі одбув, — то посідали за столом, та випили по чарці, та й завели отої колядки:

*Ой у полі плужок оре,
А за плужком Господь ходе,
Господь ходе, налягає,
Святий Петро поганяє.*

*А Матер Божя їсти носить,
Їсти носить, Бога просить:
«Роди, Боже, жито-пшеницю...»*

А я така мала-мала, ув одним-одній сорочці, сиджу на лаві та й дивлюся у вікно, — а там дорога, грязька да розбита, да гілля мокре, аж капле із нього, та єдина і втіха лишень, що калина, яка червоніє поміж рамами; аж раптом бачиться мені — неначе люди посунули шляхом! Зразу надходили по одному, а потім ставало їх більше й більше, а далі наче греблю прорвало — прямо валом валять, пливом пливають... дощ іллі як з відра, а вони сунуть і сунуть, неначе повинь.

І дивно-дивно мені зробилося тоді, і якось так... аж ніби щемко! Бач, думаю собі, така негода надворі, а вони — йдуть! куди ж це вони йдуть... куди ж вони йдуть, ці люди?..

I

...ніч, яка росла у проваллі, мов темна вода. Над чорними грудкуватими полями іще горів краєчок неба, кидаючи вишнево-червоні відблиски на спід плаского хмар'я, що від того видавалося розпеченим, як сталь; однак у здоровому висхлому річиську вже повзли сутінки, й коли Юр, гупаючи своїми важкими черевиками по вичовганій кам'яній соші, нарешті спустився в долину, то навкруги стояла холодна осіння темрява.

Він поправив рюкзак, який тяжкою брилою висів за плечима, й, перебрівши струмок, звернув у вузьку звивисту балку, на дні якої насилу вгадувалися дві глибочезні колії, вибиті гусеничними тракторами. Допіру він ступив у ту низину, як його з ніг до голови огорнув молочно-білий туман, у якому годі було щось розгледіти вже за десять кроків; відразу ж зробилося зимно, і незабаром йому довелося зупинитися

й зашморгнути мідний замок своєї куртки, підтягнувши його аж під горло. Тиша стояла така, що чутно було, як б'ється серце. Юр знову поправив свою ношу, а потім рушив уперед, спотикаючись у глибоких коліях розбитого польового прослідку, й упродовж наступної години простував серед непроглядного туману, в якому не чутно було жодного звуку, крім його надсадного тяжкого дихання. Колії то щезали, то знову з'являлися на дорозі; імла клубочилася в низині, заповнюючи її по вінця, неначе густий молочно-білий дим, де безслідно гинуть речі й предмети; нарешті доокруж і геть зробилося темно, й він зупинився і, розстебнувши клапан свого наплічника, дістав тяжкого акумуляторного ліхтаря.

Конус жовтого світла вихопив з імли якесь урвисько, де густо поросло терня й колюча суха дереза, що звисала у діл, ніби чуприна. За імлою годі було щось догледіти — вона текла й текла чудернацькими фантастичними сувоями, утворюючи в низині химерні дідухи. По ліву руч і по праву з туману виринали обвалені глинясті кручі, й коли він виходив із чергового закруту, то бачив, що узвіз кожного разу глибшає, а дорога все дужче береться під укіс; коли він пройшов ще трохи, вона й геть звузилася, переходячи в тісне провалля, де годі було щось розгледіти; аж тоді він знову зупинився й, утерши чоло, став роззиратися доокруж.

Було зимно, вогко, й темінь стояла хоч в око стрель. Обабіч здіймалися прямовисні урвиська, геть укриті колючим хабуззям, яке од верху й до самісінького долу, мов гірляндами, було понизане химерним плетивом сухого плюща. Усе воно скидалося на гарячковий сон — і ця теменна глуха ніч,

де ніщо ані шешерхне, й довгелецьке сухе бадиля, що змілося по чагарях, вирізняючись на чорному тлі світлішими штрихами, й вигадливі сувої туману, що пливли і пливли у проваллі, мов пасма диму в челюстях печі.

Й тільки тепер йому стало зрозуміло, що в цьому примарному холодному тумані він збився з дороги й, пропустивши закрут, який мав його вивести до села, заблукав у безвість, де йому ніколи не доводилося бувати.

Юр потупцював на місці й, не знаючи, що ж діяти, знову посунув уперед. Ущелина була така тісна, що колючі батоги дерези черкали його по плечах, чіпляючись за клапани рюкзака, однак кроків за десять провалля зненацька поширшало, й він, пружинячи ногами, став спускатися твердим спадистим узвозом, де вже не було колій, вибитих тракторами. Ліхтар вихопив з темряви грубелецьку вербу з розчахнутим верхів'ттям, далі місток із почорнілих колод (під ними в чорній п'їтьмі вгадувалася річечка, що бігла поміж вербами) і затойбіч, коло стежки, яка бралася пологим схилом і щезала в тумані, — висвітив криничку із дерев'яними цямринами, котрі були вкриті латками зеленого й бурого моху.

Трохи вище, на кручі, розмитою жовтою плямою світилося одним-одне вікно.

Юр спинився наче вкопаний і скількись часу стояв із ліхтарем у руці, безтямно розглядаючи отой місток, розчахнуту вербу й химерні сувої туману, який клубочився над височенним рудим очеретом, що ріс коло берега. Протягом усього цього часу його не покидало дивне й дуже тривожне відчуття нереальності цієї ситуації, в яку він так негадано

влип — здавалося, що подібна халепа з ним уже колись була й тепер прокручується наново, тільки під іншою личиною. Хвилини текли й текли, а він усе не міг зважитися на якийсь чин і стовбичив, трохи згорбившись під тягарем свого рюкзака й наслухоючи, як глухо стугонить у вухах кров. Аж раптом незрушна в'язка тиша немовби роздерлася навпіл, і десь у вербах пролунав тонкий жалібний і протяжний крик, який скидався тональністю на довгий дзвін кришталевої чаші. Він проплив у тумані невидними концентричними колами і прикро залящав у вухах, і тоді Юр стрепенувся, почувуючи, як мимовільний жах обсипає його з ніг до голови, наче приск, і, піднявши ліхтаря, поволі рушив через річку.

Місток глухо задудонів, хилитаючись і вгинаючись під його вагою, і в жовтому конусі світла майнув насилу помітний прослідок, який огинав криницю, а трохи вище — похилений тин зі спорохнявілої темної лози й ворота, за якими бовваніла хатина. Вона була під стріхою і з крихітними віконцями, в котрих ледве блимав помаранчевий огник. Юр переліз ворота, підійшов до дверей і, взявшись за клямку, на мить завмер.

Йому було страшно. Йому було страшно, як ніколи в житті. Він усе не міг уторопати, як це можна було збитися з дороги. Однак це був факт: він заблукав і бити годину плував ярами, наче його щось водило. Найдужче ж вражало його те, що він згубився в місцині, яку знав як своїх п'ять пальців. У цьому було щось неприродне й нереальне: здавалося, ввесь оцей краєвид із його вербами і містком, який тоне в глухій осінній пільмі, зараз почне плавитися, міняючи свої контури, а потім лусне, як мильна бульбашка.

Він grimнув залізним язичком клямки й, вимкнувши ліхтаря, ступив у сіни. Враження було таке, наче йому накинули на голову мішок, — морок навалився на нього як стій, такий густий і непроглядний, що, здавалося, можна було його різати ножом. І відразу ж у носа вдарили запахи — цвілі, вогкої глини і зотлілого старого дерева, котре помалу розпадається в прах. Секунд із десять він тицявся наосліп у кутки, тоскно відчуваючи, як усередині зростає холодна тремка тривога, далі таки намацав клямку і щосили шарпонував її до себе.

Важенні двері, збиті з грубих дубових дощок, зненацька розчахнулися навстежень, замалим не поваливши його з ніг.

Юр ступнув на поріг, та відразу ж підняв руку, немовби закриваючись од удару, й сахнувся назад — у хаті було повнісінько диму, що валив із печі, яка була розташована по праву руч од входу. Його зір устиг вихопити з цієї мли стіл, який стояв на покуті, й довгу вичовгану лаву, що тяглася попід стіною аж до мисника, — решта предметів тонула в химерній чудернацькій напівтемряві, яка то відступала, то кидалася вперед, мов жива істота. Якась баба стояла нагинці коло печі й орудувала рогачем у полум'ї, що відкидало на стіни багрово-червоні відблиски; коли він сахнувся в сіни, вогонь зненацька бухнув сліпучо-білим сяєвом, заливаючи всеньку хату, й баба випросталася і поволі обернула голову в його бік.

Юр учепився в клямку, почувуючи, як терпне всеньке тіло, наливаючись холодним жахом, який пронизав його до самісіньких підшов.

Баба щось казала йому; вогонь освітлював темну картату хустку, яка запинала її по самісінькі очі, й верхня половина